

УДК 342.951:351.82

К.В. Смирнова,
здобувач кафедри спеціальних дисциплін та адміністративної діяльності
ДЮІ МВС України

ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАЯВНИКА ЯК СУБ'ЄКТА ЗВЕРНЕНЬ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ, ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ

Анотація. Дана стаття характеризує дефініцію «заявник» в реєстраційному провадженні, визначає коло суб'єктів, що можуть виступати заявниками та їх адміністративно-правовий статус як суб'єктів звернень в системі державної реєстрації суб'єктів господарювання.

Ключові слова: заявник, суб'єкт звернень, реєстраційне провадження, державна реєстрація суб'єктів господарювання.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб та громадських формувань» (далі – Закон № 755-IV) державна реєстрація проводиться за заявницьким принципом [1], який передбачає, що реєстраційні дії здійснюються з ініціативи особи, що звертається до суб'єктів реєстрації із відповідною заявою. Отже, заявник посідає особливе місце в колі учасників реєстраційного провадження, оскільки саме він ініціює реєстраційний процес, а в окремих випадках бере участь у інших стадіях реєстраційного провадження.

Доктринальна література має достатню кількість правових поглядів, що характеризують статус особи-заявника як в реєстраційному процесі, так і в системі адміністративних правовідносин взагалі. Проте на законодавчому рівні, в нормативних актах, що безпосередньо регулюють провадження з державної реєстрації,

дефініція «заявник» або наведена як класифікуюче поняття, або не наведена взагалі. Аналізуючи норми законодавства інших реєстраційних проваджень (речових прав, актів цивільного стану та ін.) вбачається, що на даний момент в Україні жоден з законодавчих актів реєстраційного провадження не має чіткого визначення дефініції «заявник». Присутні в цих нормативних актах поняття заявника лише визначають його належність до певних реєстраційних процедур, обходячи при цьому його правовий статус. Такий підхід, на наш погляд, є неприпустимим, тому що нормативне закріплення процесуально-правового статусу учасників реєстраційних процедур дозволяє визначити їх правосуб'єктність і впливає на правове становище особи в її правовідносинах з іншими суб'єктами та в системі загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Вивчення правового

статусу заявника як суб'єкта звернень проводили такі вчені як А.В. Солонар, Е.Ф. Демський, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, М.П. Гурковський, В.П. Тимошук, О.В. Сорочкіна, О.В. Чуряєв та інші.

Метою статті є визначення адміністративно-правового статусу заявника як суб'єкта звернень в системі державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб та громадських формувань.

Виклад основного матеріалу. Закон № 755-IV визначає заявниками наступне коло осіб:

— засновник (засновники) або уповноважена ними особа — у разі подання документів для державної реєстрації створення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи;

— керівник державного органу, органу місцевого самоврядування або уповноважена ним особа — у разі подання документів для державної реєстрації створення державного органу, органу місцевого самоврядування;

— голова комісії з припинення або уповноважена ним особа — у разі подання документів для державної реєстрації припинення юридичної особи;

— уповноважений представник юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, — у разі подання документів для проведення інших реєстраційних дій щодо юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи;

— Фонд гарантування вкладів фізичних осіб — у разі подання документів для державної реєстрації рішення про припинення банку у зв'язку з прийняттям рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;

— Міністерство юстиції України та його територіальні органи — у разі

подання документів для державної реєстрації рішення про припинення політичної партії, її структурного утворення у зв'язку з прийняттям судом рішення про анулювання реєстрації або заборону діяльності політичної партії;

— Міністерство юстиції України — у разі подання документів для державної реєстрації припинення відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації, представництва, філії іноземної благодійної організації;

— фізична особа, яка має намір стати підприємцем, або уповноважена нею особа — у разі подання документів для державної реєстрації фізичної особи-підприємця;

— фізична особа-підприємець або уповноважена нею особа — у разі подання документів для проведення інших реєстраційних дій щодо фізичної особи-підприємця;

— державний орган, родичі (чоловік, дружина, батьки, діти, онуки, дід, баба, брати, сестри) та спадкоємці фізичної особи-підприємця — у разі подання документів для державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця у зв'язку з її смертю, визнанням безвісно відсутньою чи оголошенням померлою [1].

Наданий перелік регламентує осіб, що можуть бути заявником при вчиненні певних реєстраційних дій. Аналізуючи норми даної статті можна дійти висновку, що наведений у Законі № 755-IV перелік є вичерпним, оскільки визначається конкретна реєстраційна дія та коло осіб, що можуть ініціювати її проведення. Вважаємо, що такий підхід до визначення статусу особи-заявника в реєстраційному процесі не є правильним, оскільки різноманітність реєстраційних дій та їх

специфіка може створювати випадки, коли особі необхідно звернутися із заявою про вчинення реєстраційної дії, яку цей перелік не передбачає.

Так, наприклад, не визначено прав правонаступників, спадкоємців на звернення до органів державної реєстрації. Однією із найбільш поширених форм господарювання в Україні є товариство з обмеженою відповідальністю (далі — ТОВ). Законодавство дозволяє створювати ТОВ однією особою (ст. 114 Цивільного кодексу України), яка в свою чергу може виконувати одночасно і функції виконавчого органу [2]. Таким чином, одна особа концентрує у собі повне володіння та управління таким господарським товариством. У разі смерті особи-засновника, його корпоративні права входять до спадкової маси. Вбачається, що спадкоємці, реалізуючи свої права на спадкування, повинні звернутися до органів державної реєстрації з заявою про переоформлення корпоративних прав засновника-спадкодавця. Проте можливість звернення спадкоємців в рамках проведення реєстраційних дій щодо юридичної особи Законом № 755-IV не передбачено.

Окрім розширення встановленого законодавцем переліку заявників та видів правовідносин, початок яких вони можуть ініціювати, вважаємо за доцільне закріпити аутентичне тлумачення самого поняття «заявник», з метою уніфікації цього поняття, окресленню його правового статусу та місця у системі суб'єктів процедури державної реєстрації суб'єктів господарювання.

Певну цікавість викликає визначення поняття «заявник» у Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, де заявником визнається фі-

зична особа, юридична особа, які бажають отримати відомості з Єдиного державного реєстру, або уповноважені ними особи [3].

Закон України «Про адміністративні послуги» визначає поняття суб'єкт звернення — це фізична особа, юридична особа, яка звертається за отриманням адміністративних послуг [4]. Поняття «суб'єкт звернень» є більш ширшим, ніж поняття «заявник», що обумовлюється адміністративною процедурою. Е.Ф. Демський визначає суб'єкт звернень в адміністративному процесі як фізичну чи юридичну особу, що звертається до органу владних повноважень, його посадових осіб із заявою або скаргю щодо реалізації та захисту своїх прав, свобод і інтересів та сприяння виконанню обов'язків [5, с. 67]. Суб'єктом звернень в науковій літературі визнаються, зокрема, скаржник, заявник, зацікавлена особа, позивач та ін. Отже, заявника можна кваліфікувати як суб'єкта звернень в певному колі правовідносин, у даному випадку у реєстраційному провадженні.

Для визначення поняття заявника в процесі державної реєстрації суб'єктів господарювання доцільно буде визначити його статус в реєстраційному провадженні та системі адміністративних правовідносин в цілому.

На думку О.В. Харитонова заявниками є «зацікавлені в реалізації свого суб'єктивного права фізичні і юридичні особи» [6, с. 12]. Аналогічне тлумачення надає й М.П. Гурковський, який визначає однією зі сторін реєстраційного провадження особу, що зацікавлена в реалізації своїх прав і законних інтересів (громадяни та їхні організації) [7, с. 155].

В.П. Тимошук класифікує заявника як особу, яка звертається із заявою до адміністративного органу, зокрема

за отриманням адміністративної послуги [8, с. 138]. О.В. Сорочкін пропонує для позначення фізичних та юридичних осіб, котрі за допомогою подання заяви ініціюють початок розгляду індивідуальної адміністративної справи, з метою реалізації власних прав та законних інтересів, закріплених чинним законодавством, використовувати термін «заявник» [9, с. 38].

Підтримуючи думку О.В. Сорочкіна щодо визначення особи-заявника безпосередньо в реєстраційному провадженні, слід також уточнити, що за фактом звернення ініціюється реєстрація певного юридичного факту (державна реєстрація). Отже, звернення заявника в реєстраційному провадженні має на меті засвідчення певного юридичного факту (наприклад, створення юридичної особи).

Аналіз вищенаведених понять дозволяє нам виділити певні ознаки, які притаманні заявнику: 1) це є особа; 2) ця особа наділена необхідною адміністративною правосуб'єктністю; 3) ця особа здійснює дію — звернення до органів владних повноважень.

Для формулювання дефініції «заявник» необхідно, додатково визначити коло осіб, що мають право бути заявником. Доречно розглядати участь цих осіб у правовідносинах через їх дієздатність.

Щоб брати участь у реєстраційному провадженні як заявник, особа повинна володіти дієздатністю. Більшість адміністративістів визнає дієздатними в адміністративних відносинах фізичних осіб, які є дієздатними згідно з нормами цивільного права, тобто з вісімнадцяти років. Це зумовлено перш за все тим, що визначення самого терміну дієздатності містить тільки цивільне законодавство. Відповідно до норм Цивільного кодексу України фізична особа набуває

повної дієздатності з вісімнадцяти років, а юридична особа — з моменту державної реєстрації [2]. Аналізуючи поняття дієздатності, наявні в науковій літературі, найбільш повним, на нашу думку, є визначення В.І. Новосьолова, який характеризував дієздатність як визнану державою здатність громадянина мати та виконувати покладені на нього обов'язки у державному управлінні, а також набувати своїми діями права та обов'язки у цій сфері [10, с. 44]. С.І. Архіпов пов'язує дієздатність особи з можливістю усвідомлювати свої дії: «Саме правова воля визначає особу як суб'єкта права. Зрілість волі, її готовність приймати правові рішення визначає правову особу як учасника правової комунікації, правових відносин та правової діяльності» [11, с. 182]. Тобто, дієздатність особі може бути надана і раніше досягнення нею повноліття, або особа може бути позбавлена або обмежена у дієздатності, тим самим перестаючи бути повноцінним суб'єктом правовідносин, у тому числі адміністративних.

Згідно ст. 35 Цивільного кодексу України, повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця [2]. Це означає, що на момент звернення до органів державної реєстрації така особа-заявник не буде мати необхідного обсягу дієздатності, який надавав би їй права бути повноцінним суб'єктом даних правовідносин. Таким

чином, твердження відносно того, що заявником може бути тільки дієздатна особа не є правильним, а більш коректним, на наш погляд, буде визначати особу як таку, що діє в межах наданої їй дієздатності.

О.В. Чуряєв відносить до необхідних учасників адміністративних правовідносин в сфері державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності суб'єкт, що реєструється та який представлено уповноваженими фізичними особами [12, с. 47]. Тобто, на думку науковця, сторона заявника в реєстраційному процесі зводиться до фізичної особи. Аналогічної думки дотримуються також інша група вчених (І.М. Грушинський, В.М. Кравчук, Є.П. Пограничний) зазначаючи, що заявником від імені юридичної особи може виступати один з працівників підприємства або будь-який інший громадянин, тобто лише фізична особа [13, с. 49].

З одного боку, ця позиція має законодавче підґрунтя, оскільки заявниками від імені юридичних осіб виступають уповноважені фізичні особи. Проте така позиція виключає участь юридичних осіб в реєстраційному провадженні, визначаючи їх лише об'єктом реєстрації, а не суб'єктом.

Для вирішення цього питання слід звернутися до загальноправової доктрини, що визначає правосуб'єктність юридичних осіб. По-перше, слід відзначити, що згідно з нормами Цивільного кодексу України, юридична особа є самостійним суб'єктом правовідносин, наділяється цивільною правоздатністю та дієздатністю, набуває прав та обов'язків, які реалізує через свої органи [2]. Як зазначає О.Ф. Скакун, дієздатність юридичної особи здійснюється через органи комерційних об'єднань як юридичних осіб (президент корпорації, генераль-

ний директор, рада директорів) [14, с. 592]. В процесі державної реєстрації від імені юридичної особи виступає її виконавчий орган або уповноважена ним особа. В кінцевому розумінні представляти інтереси буде фізична особа, оскільки повноваження органів управління виконують тільки фізичні особи. Проте слід відзначити, що така особа діє не за власним бажанням і у власний інтерес, а виконує покладені на неї обов'язки.

Згідно зі Словником української мови, заявник — це той, хто подає заяву [15, с. 422]. Це найпростіше та неюридичне визначення. Юридична особа, виступаючи суб'єктом реєстраційних правовідносин, не може самостійно подавати заяву, від її імені це виконує фізична особа, що має на це повноваження.

Позиція стосовно того, що заявником може бути тільки фізична особа знаходить своє відображення також в п. 2 ст. 14 Закону № 755-IV, де визначено, якщо документи подаються особисто, заявник пред'являє свій паспорт громадянина України або тимчасове посвідчення громадянина України, або паспортний документ іноземця, або посвідчення особи без громадянства, або посвідку на постійне або тимчасове проживання [1].

Отже, вважаємо, що юридичні особи є суб'єктом правовідносин в сфері державної реєстрації суб'єктів господарювання, проте не можуть мати статус заявника в цих відносинах.

Характеризуючи поняття «суб'єкт звернень» та «заявник» вважаємо, що ці поняття не є тотожними. Дефініція «суб'єкт звернень» є дещо ширшою ніж «заявник». Так, фізична особа, звертаючись за держаною реєстрацією її як підприємця, одночасно буде виступати і суб'єктом звернення і заявником. А, наприклад, юридична особа, зверта-

ючись за державною реєстрацією змін, буде виступати суб'єктом звернень, а заявником від її імені буде керівник або інша уповноважена особа.

Підтримуючи позицію Е.Ф. Демського [5, с. 67], вважаємо, що суб'єкта звернень необхідно визначати як особу, що звертається до органу владних повноважень, його посадових осіб щодо реалізації та захисту своїх прав, свобод і інтересів. Заявником, на нашу думку, необхідно визнавати особу, яка за допомогою подання заяви ініціює початок реєстраційної процедури. В рамках процедури державної реєстрації суб'єктів господарювання заявником слід визначати фізичну особу, яка діє у власних інтересах або інтересах інших осіб,

в межах наданої їй дієздатності, та звертається до суб'єкта державної реєстрації із заявою для проведення окремих реєстраційних дій.

Висновки. Таким чином, характеризуючи адміністративно-правовий статус заявника як суб'єкта звернень в реєстраційному провадженні, можна визначити, що заявником в такому процесі може бути тільки фізична особа, що діє в межах наданої їй дієздатності, та у власних інтересах або в інтересах іншої особи звертається до суб'єкта державної реєстрації з відповідною заявою, ініціюючи при цьому початок реєстраційної процедури з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб та громадських формувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 №755-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31-32. — ст. 263.
2. Цивільний кодекс України. Від 16 січня 2003 р. № 435-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
3. Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Наказ Мін'юсту України від 10.06.2016 № 1657/5 // Офіційний вісник України. — 2016. — № 45 — ст. 332.
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 32. — ст. 409.
5. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посіб. / Е.Ф. Демський. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 496 с.
6. Харитонов О.В. Дозвільна система в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харитонов Олександр Вікторович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2004. — 22 с.
7. Гурковський М.П. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект: монографія / М.П. Гурковський. — Львів: ЛьвДУВС, 2012. — 204 с.
8. Тимошук В.П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії: Монографія. — К.: «Конус-Ю», 2010. — 296 с.
9. Учасники неюрисдикційних адміністративних проваджень: питання термінологічного позначення / О. В. Сорочкін // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. — 2014. — № 807. — С. 34-40.
10. Правовое положение граждан в советском государственном управлении / Новоселов В.И. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1976. — 217 с.
11. Архипов С. И. Субъект права: теоретические исследования / ассоц. «Юрид. Центр». — СПб.: юрид. Центр-Пресс, 2004. — 466 с.
12. Чуряев А.В. Административно-правовое регулирование государственной регистрации субъектов предпринимательской деятельности: диссертация ... кандидата юридических наук: 12.00.14 / Чуряев Александр Владимирович; Рос. акад. правосудия. — Орел, 2009. — 189 с.

13. Грушинський І.М., Кравчук В.М Пограничний Є.П. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності. Науково-практичний посібник. — Львів, Престиж-Інформ, 2000. — 268 с.

14. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. — Харьков: Эспада, 2005. — 840 с.

15. Словник української мови: в 11 т. / [ред. коллег. І.К. Білодід (голова) та ін.]. — К.: Наукова думка, 1970 — 1980. — Т. 3: 3 [ред. Г.М. Гнатюк, Т.К. Черторизька]. — К.: Наукова думка, 1972. — 696 с.

16. Беляева О.А. Предпринимательское право: Учебное пособие. Изд. 2-е / Под ред. члена Научно-консультативного совета при Высшем Арбитражном Суде РФ, профессора В.Б. Ляндреса. — М.: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: «ИНФРА-М», 2009. — 352 с.

Смирнова К.

Определение административно-правового статуса заявителя как субъекта обращений в системе государственной регистрации юридических лиц, физических лиц и общественных формирований.

Аннотация. Данная статья характеризует дефиницию «заявитель» в регистрационном производстве, определяет круг субъектов, которые могут выступать заявителями и их административно-правовой статус как субъектов обращений в системе государственной регистрации субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: заявитель, субъект обращений, регистрационное производство, государственная регистрация субъектов хозяйствования.

K. Smirnova

The definition of administrative and legal status of the applicant as the subject of appeals in the system of state registration of legal entities, physical persons and public formations.

Summary. This article describes the definition of “applicant” in the registration branch, defines the range of subjects that can act as applicants and their legal and administrative status as appeal subjects in the state registration system of economic entities.

Keywords: applicant, the subject of appeals, the production of registration, the state registration of business entities.

